

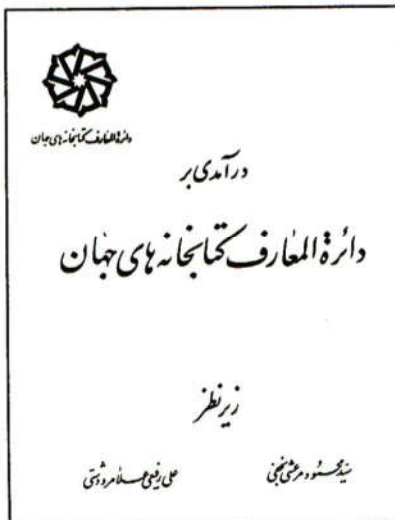
گزارشی از

دائرة المعارف کتابخانه‌های جهان

حسین رفیعی

علم فرا خواندند و آنها را بدان، ترغیب و تشویق کردند.

این مهم، دانشوران و فرهیختگان جهان اسلام را بر آن داشت که به تدوین علوم مختلف اسلامی همت گمارند و در رشته‌های گوناگون، به تألیف و تصنیف بپردازند. ثمره آن همت‌های عالی، تألیف و تدوین مجموعه‌ها، کتابها و رساله‌های بسیاری در همه علوم و فنون بوده است که موجب پیدایی کتابخانه‌های پُربار عمومی، نیمه عمومی و خصوصی در تاریخ اسلام شد.

دائرة المعارف کتابخانه‌های بزرگ جهان، یکی از واحدهای علمی - تحقیقاتی کتابخانه بزرگ حضرت آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی رحمته است که درباره کتابخانه‌های حاوی نسخه‌های خطی اسلامی جهان پژوهش می‌کند. این مرکز در آذرماه سال ۱۳۷۰ شکل گرفت و دفتر مرکزی آن در قم، خیابان امام خمینی رحمته، ساختمان شهاییه (ساختمان شماره ۲ کتابخانه)، قرار دارد.^۱

در طول قرون نخستین اسلام و نیز قرون وسطی، - آنگاه که در مغرب زمین و اروپا، تنها کتابخانه‌هایی که وجود داشته، منحصر بوده به کتابخانه‌های دیرها، کنیسه‌ها و کلیساهای معروف؛ که در آنها فقط کتب مذهبی و مقدس نگهداری می‌شده و موجودی آنها حداکثر به یک هزار جلد می‌رسیده است - کتابخانه‌های بزرگی در کنار

هدف از تأسیس

دین مبین اسلام، نخستین پیام و حرکت خویش را با ارج نهادن به قلم و خواندن و نوشتن آغاز کرد: «إِقْرَأْ بِأَسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ... الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ...»^۲ و اهمیت علم و کتابت را در آغاز وحی، به پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله گوشزد نمود. از آن پس، پیامبرگرامی اسلام و دیگر پیشوایان مسلمانان، آنان را به فراگیری، آموزش و انتشار هرچه بیشتر

۱. این دفتر، از نیمه خردادماه سال جاری (۱۳۷۹)، به ساختمان اصلی کتابخانه، واقع در خیابان آیت‌الله مرعشی نجفی (ره)، منتقل شده است.
 ۲. سوره علق (۹۶)، آیه‌های ۱ و ۴.

مساجد، مدارس، مراکز علمی، بیمارستانها، دربار خلفا و سلاطین و منازل شخصیت‌های علمی و سیاسی، در شهرهای مهمی چون: مکه، مدینه، بغداد، کوفه، نجف، بصره، قاهره، اسکندریه، دمشق، حلب، ری، اصفهان، شیراز، همدان، نیشابور، مشهد، ساوه، سمرقند، بخارا، هرات، قسطنطنیه، قرطبه، غرناطه و بسیاری از دیگر شهرها و مراکز مهم سرزمینهای اسلامی پدید آمدند که در طول تاریخ از اشتها فراوانی برخوردار بوده‌اند. در این کتابخانه‌ها، گنجینه‌های علمی والا و ارزشمندی، از کتابها و نوشته‌های دانشمندان بزرگ اسلامی وجود داشت. تاریخ‌نگاران، شمار این کتابها را در برخی از این کتابخانه‌ها، بین صد هزار تا یک و نیم میلیون جلد و حتی بیشتر ذکر کرده‌اند.

ارزش این ذخایر گرانسنگ و مجموعه‌های فرهنگی و میراث اسلامی، آنگاه آشکار می‌شود که بدانیم در آن زمان از صنعت چاپ و تولید انبوه کاغذ اثری نبود و اکثر این گنجینه‌های عظیم بر روی پوست حیوانات و درختان و کاغذ تولید شده ابتدایی و قبل از آن بر الواح چوبی و گلی و دیگر مواد ابتدایی نگارش، تهیه می‌شد و نوشتن و استساخ هر یک از آنها، به ماه‌ها و بلکه سالها زمان نیاز داشت.

متأسفانه تندباد حوادث، جنگها و ستیزها، آفات طبیعی، فقر و محرومیت صاحبان کتابها و کتابداران و وارثان آنان، دستان آلوده و عوامل گوناگون دیگری که در کشورهای اسلامی پدید آمدند، بیشتر این میراث عظیم و فرهنگی اسلام را به نابودی کشاند و از دست مسلمانان خارج ساخت. عدم توجه اولیای امور مسلمانان در این مدت، وضعیت را به صورتی در آورد که اکنون کشورهای اسلامی، از نظر کتاب و کتابخانه، از موقعیت چندان مناسبی برخوردار نیستند.

عوامل نابودی این میراث بزرگ اسلامی و فقر فرهنگی کشورهای اسلامی را در عصر حاضر می‌توان در چند عامل اصلی خلاصه کرد، که عبارتند از:

۱. جنگها و ستیزهای بسیاری که در سرزمینهای اسلامی به وجود آمدند و نیز زمامداران بی‌فرهنگ و بی‌کفایت و علم ستیزی که در این سرزمینها، روی کار آمدند و گاه گرفتار تعصبات خشک و پوچ مذهبی می‌شدند و جنگهای خانمانسوزی به راه می‌انداختند، از یک سو و حمله‌های بی‌امان و هجوم ویران‌کننده دشمنان خارجی و قسم خورده اسلام (مانند: حمله‌های صلیبیون و مغولان به سرزمینهای اسلامی) از سوی دیگر، اسباب نابودی کتابخانه‌ها و غارت و سوزاندن کتابها و گنجینه‌های اسلامی را فراهم

ساختند که ضایعات جبران ناپذیری به بار آورند.

۲. آفات طبیعی، مانند: سیل، زلزله، آتش سوزی، آفات بیولوژیکی نظیر آفات موریانه و سوسکها، پوسیدگی تدریجی، رطوبت، حرارت و بالأخره سهل‌انگاری کتابداران و مسئولان کتابخانه‌ها، عامل دیگری در از بین رفتن ثروت ارزشمند فرهنگ اسلامی شده است.

۳. فقر و محرومیت صاحبان کتابها و کتابداران و وارثان آنها، خود، عامل دیگری در به غارت رفتن کتابها و مجموعه‌های خطی و علمی از کشورهای اسلامی شده است. دولتهای بزرگ و استعماری، به وسیله دلالتان کتاب، جاسوسان و مأموران ویژه خود، بخش قابل توجهی از کتابها و مجموعه‌های نفیسی که هنوز در کشورهای اسلامی، از حوادث مصون مانده بود - به هیأت تجار، جهانگرد و نمایندگی سفارتخانه‌های خود - شناسایی و به قیمتهای بسیار ناچیز، خریداری و به کشورهای خود منتقل می‌ساختند. از جمله این غارتها در این اواخر، می‌توان به دستنوشته‌های نفیس کشور یمن اشاره نمود که گاهی یک نسخه و حتی یک مجموعه نفیس را در مقابل چند متر پارچه مبادله می‌کردند. این مأموران که به هیأت تجار، به کشورهای اسلامی رفت و آمد داشتند، برای سرپوش نهادن بر کار اصلی خود، که به غارت بردن میراث فرهنگی و باستانی آن کشورها بود، همه چیز را، هر چند به ظاهر بی‌مصرف، با کالاهای بازرگانی خود مبادله و تعویض می‌نمودند.

۴. عامل مهم دیگری که در این سده‌های اخیر مقدمات فقر فرهنگی را در کشورهای اسلامی به وجود آورد، چیرگی سیاسی کشورهای استعمارگر بر بیشتر کشورهای اسلامی بوده است. این کشورها، پس از تسلط بر دولتهای اسلامی، تا آنجا که امکان داشت، به غارت ذخایر غنی اسلامی پرداختند و این گنجینه‌های علمی را به کتابخانه‌های خویش منتقل نموده و یا در آتش کینه و تعصب و دشمنی دیرینه خود با اسلام، آنها را نابود و متفرق ساختند. وجود کتابها و مجموعه‌های خطی ارزشمند اسلامی که هم‌اکنون زینت بخش کتابخانه‌های بزرگ جهان است و اعتبار بین‌المللی و شهرت جهانی این کتابخانه‌ها را فراهم آورده است، خود گواهی روشنی بر این مدعاست.

از حق نباید گذشت، دستنوشته‌هایی که در اکثر این کتابخانه‌ها نگهداری می‌شوند؛ در وضعیت مطلوبی به سر می‌برند و این مراکز مجهز، سعی وافری در نگهداری بهینه آنها دارند. تعداد معتابهایی از این کتابخانه‌ها، سرویسهای منظمی را برای محققان و اندیشمندان شرق‌شناس خود دایر نموده‌اند که در این مجال کتابهای آن مراکز را

فرهنگی اسلام به شمار می‌آیند. بر آن شدند تا امکانات چنین کارستری را فراهم آورند. ایشان، که خود از دیرباز در شناخت این مجموعه‌ها عمری را سپری کرده، پیوسته همت خود را صرف تهیه منابع، مراجع و وسایل و امکانات تدوین دائرةالمعارف کتابخانه‌های جهان نموده و هر کجا مقاله، رساله، کتاب و یا مجموعه‌ای درباره کتابخانه‌ها می‌یافت، به هر وسیله‌ای آنها را فراهم و ذخیره می‌ساخت.

سرانجام در اواخر پاییز سال ۱۳۷۰ شمسی، امکانات مادی و معنوی و نیروی انسانی این کار آماده شد و مرکز دائرةالمعارف، با عنوان: «دائرةالمعارف کتابخانه‌های بزرگ جهان»، به ریاست عالیة ایشان و سرپرستی جناب آقای علی رفیعی علامرودشتی شکل گرفت و آغاز به کار نمود.

شیوه تدوین دائرةالمعارف کتابخانه‌های بزرگ جهان

اساس و شیوه تدوین دائرةالمعارف و روش تحقیقی کار، در مراحل مختلفی انجام می‌پذیرد که عبارتند از:

- تهیه و جمع‌آوری منابع، مآخذ و موادی که درباره تاریخچه و معرفی کتابخانه‌ها نگارش یافته‌اند. در این مرحله هرگونه کتاب، رساله، مقاله، سند، فیلم، عکس، اسلاید و بروشوری که درباره کتابخانه‌ها تهیه شده باشد، اعم از اینکه درباره یک کتابخانه به طور مستقل تهیه شده و یا کتابخانه‌های مختلفی را به تصویر کشیده باشد و یا حتی به صورت راهنمای کتابخانه‌ها باشد، تهیه و در کتابخانه تخصصی دائرةالمعارف استقرار و نگهداری می‌شود.
- شناسه‌نویسی و استخراج نامها، نشانی و موجودی کتابخانه‌ها که از سوی شناسه‌نویسان آشنا به مسائل کتابداری و زبانهای مختلف، انجام می‌پذیرد. در این مرحله، همه کتابخانه‌های کهن و جدید موردنظر هستند و اطلاعات در مورد آنها، بر روی کارت‌برگه‌های مخصوصی که جهت این کار فراهم آمده، ثبت می‌شود. این شناسه‌نویسی از همان منابعی که قبلاً تهیه شده و یا هم‌اکنون فراهم می‌شود، انجام گرفته و کوچک‌ترین اطلاعاتی که درباره کتابخانه‌ها، در مراجع تاریخی، جغرافیایی، رجالی و تخصصی نوشته شده، بر روی کارت‌برگه‌ها منعکس می‌گردند.
- شناسه‌هایی که بدین ترتیب تهیه می‌شوند، به هنگام ورود به دفتر دائرةالمعارف، به بخش پژوهش، ارائه شده و کنترل می‌گردند. این کنترل، شامل ارزیابی مقدماتی شناسه‌ها با منابع موردنظر است. چنانچه شناسه‌نویس اشتباه کرده و یا اینکه سهل‌انگاری نموده،

تحقیق، چاپ و منتشر کرده‌اند. همچنین، در برابر پرداخت وجه، خدمات میکروفیلم و عکس بخشی از آن دستنوشته‌ها و گاهی این خدمات را از تمام دستنوشته‌های مرکز خود، در اختیار محققان و مراکز علمی - تحقیقاتی سراسر گیتی می‌گذارند که برای نمونه می‌توان به نسخه‌های عکسی کتابخانه بزرگ حضرت آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی رحمته‌الله در ایران و نسخه‌های عکسی «معهد المخطوطات العربیة»، در خارج از کشور اشاره نمود.

اما آنچه از ذخایر اسلامی، گنجینه‌های علمی، آثار، تألیفات و کتابهای خطی، که اکنون در کشورهای اسلامی به جا مانده، اندکی از آن همه میراث بزرگ فرهنگی و نمونه‌هایی کوچک از تلاش پی‌گیر علما و دانشمندان اسلامی است که از تندباد حوادث طبیعی و غارت دست چپاولگران غارتگر بین‌المللی در امان مانده و به صورتی پراکنده و متفرق، در جای - جای سرزمین پهناور اسلامی وجود دارند. با تأسف، بیشتر مسلمانان و ملت‌های غیر اسلامی، از این ذخایر بی‌خبرند. افسوس و صد افسوس که بخش معتابهی از این دستنوشته‌های مهم و ارزشمند و گاه منحصر به فرد، در وضعیت مطلوبی به سر نمی‌برند. فقر تجهیزات، عدم نگهداری صحیح و نامطلوب بودن فضای کتابخانه‌های کشورهای اسلامی دارنده این میراث گرانبها، سهم ویژه‌ای در از بین رفتن و فرسودگی این مجموعه‌ها ایفا می‌کند؛ به صورتی که بعضی از این دستنوشته‌ها، در اثر سهل‌انگاری در نگهداری آنها، چنان فرسوده شده که فقط می‌توان به جلد آن نگاه کرد و کافی است آن را از جای خود برداشته و ورق زنی، تا کتاب از هم پاشیده و پودر گردد.

هدف از تأسیس این واحد علمی - تحقیقاتی، تدوین و چاپ دائرةالمعارفی تخصصی و جامع درباره کتابخانه‌هایی است که دارای این مجموعه‌ها و نسخه‌های خطی و اسلامی در جهان بوده و یا هستند. فکر تدوین چنین دائرةالمعارفی، از آنجا نشأت گرفته که چون مسلمانان و دیگر ملت‌های غیر مسلمان جهان از دیرینه پرشکوه فرهنگ اسلامی اطلاع دقیقی ندارند و با توجه به اینکه پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، حرکت و جنبشی به سوی بازیابی فرهنگ، تمدن و میراث ارزشمند اسلامی پدید آمده و در مقابل، منبع و مرجعی که بتواند ما را به محل این ذخایر رهنمون سازند، در دست نیست، کمبود چنین مجموعه‌ای به شدت احساس می‌گردید.

حضرت حجت‌الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر سید محمود مرعشی نجفی - که تولیت کتابخانه بزرگ حضرت آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی رحمته‌الله را بیش از ۳۵ سال است بر عهده دارند و خود از شخصیتهای برجسته و کارشناسان و صاحب‌نظران بنام ذخایر

وظایف محوله را به درستی انجام نداده باشد، همراه با نامه و موارد اشتباه و نقص، شناسه‌ها به وی مسترد می‌شود، تا نسبت به اصلاح آنها اقدام نماید؛ اما شناسه‌هایی که کامل و صحیح است، به بخش آرشیو و نگهداری ارسال می‌شود، تا در دو بخش کشورهای شرقی (شامل دو قاره آسیا و آفریقا) و کشورهای غربی (شامل کشورهای قاره‌های اروپا، اقیانوسیه، آمریکای شمالی و جنوبی)، به ترتیب نام کشورها، شهرها و سپس کتابخانه‌های هر شهر (الفبای سه مرحله‌ای) الفبایی گردیده و درون برگه‌دانهایی که به همین منظور تهیه شده است، چیده می‌شود.

۴. شناسه‌های استخراج شده و الفبایی گردیده، مورد بررسی قرار گرفته و کتابخانه‌هایی که حاوی نسخه‌های خطی اسلامی بوده و یا هستند، از میان دیگر شناسه‌ها انتخاب و گزینش می‌شوند و در دفتری به نام: «دفتر طرح عناوین کتابخانه‌ها»، به ترتیب الفبایی ثبت می‌شوند و برای اظهارنظر نهایی و جرح و تعدیل‌های لازم و ضروری، در اختیار صاحب‌نظران و کارشناسان خبره در امور کتاب و کتابخانه، قرار می‌گیرند. پس از اظهارنظر آنان و با در نظر گرفتن جرح و تعدیل‌های رسیده، عناوین کتابخانه‌هایی که برای ثبت در دائرةالمعارف، مورد تأیید و تصویب قرار گرفته‌اند، بر روی کارت‌برگه‌های مخصوصی که جهت نصب بر تابلوی پیشرفت کار دائرةالمعارف، در نظر گرفته شده، ثبت می‌گردد. از این به بعد، کار، تحویل بخش علمی دایره‌المعارف می‌شود. بر روی این کارت‌برگه‌ها مراحل در نظر گرفته شده که مشخص می‌نماید، هم‌اکنون، یک مدخل دائرةالمعارف، در چه بخشی از سیرکار قرار دارد، تا به سهولت بتوان کار را پی‌گیری کرد.

۵. در این مرحله، «فرم درخواست اطلاعات»، به آدرس مراکز آرشیوی دائرةالمعارف ارسال می‌شود؛ تا اطلاعات کتابخانه‌ها، هرچه دقیق‌تر تهیه شود.

این فرمها، به صورت دفترچه‌ای، در چند صفحه تهیه شده است و حاوی سؤالات اساسی در مورد: تاریخچه، اطلاعات سازمانی، اطلاعات اداری، مؤسس، تأسیس، تجهیزات، خدمات، مساحت، آمار و ... آن کتابخانه می‌باشد و به سه زبان فارسی، عربی و انگلیسی تهیه شده که به فراخور کشورهای فارسی زبان، عربی زبان و لاتین فرستاده می‌شود.

۶. در این مرحله، پرونده علمی برای مدخل‌های دائرةالمعارف تهیه می‌شود و کلیه شناسه‌های یک عنوان، همراه با سایر مدارک موجود، در اختیار پژوهشگران این بخش دائرةالمعارف قرار می‌گیرد، تا این‌گونه عناوین را جهت تألیف، آماده ساخته و در

اختیار مؤلفان، برای تهیه مقاله قرار دهند. این پرونده‌ها حاوی تمام منابع و اسنادی است که در کتابخانه این مرکز وجود دارد و به ضمیمه فرم کامل شده درخواست اطلاعات تکمیل می‌شود.

۷. پرونده‌های علمی تهیه شده، در اختیار مؤلفان - که از متخصصان و صاحب‌نظران امور کتابخانه‌ها هستند - قرار داده می‌شود، تا آنان با توجه به موادی که جهت نوشتن مقاله فراهم آمده، مقاله‌ای جامع و مستدل و همه‌جانبه، درباره ابعاد مختلف آن کتابخانه، از قبیل: تأسیس، مؤسس، ساختمان، سازمان اداری، موجودی کتابها، به ویژه نسخه‌های خطی اسلامی، نشریات، فهراس و دیگر مواد کتابخانه‌ای آن، تهیه نمایند. ناگفته نماند که تهیه این مقالات به صورت تألیف، ترجمه و تلیف انجام می‌پذیرد.

۸. مقالات تهیه شده، برای اظهارنظر در اختیار بخش پژوهش قرار می‌گیرد، تا ویراستاران در مورد مسائلی چون: کنترل فنی، ویرایش علمی، ویرایش ادبی و فنی اقدام نمایند.

۹. مقالات آماده شده به تأیید مؤلف، سر ویراستار و سرپرست دائرةالمعارف رسیده، در اختیار بخش حرفه‌ای و تایپ قرار می‌گیرد.

۱۰. مقالات پس از حروفچینی، برای غلط‌گیری در اختیار بخش مقابله و غلط‌گیری قرار گرفته و از آن پس، نمونه تصحیح شده نهایی در اختیار بخش انتشارات، جهت انجام دیگر کارهای مطبعی، از قبیل فیلم و زینگ و چاپ و صحافی قرار می‌گیرد.

این اثر، ابتدا به زبان فارسی تهیه شده و سپس به زبانهای عربی و انگلیسی ترجمه می‌شود (دائرةالمعارف به سه زبان فارسی، عربی و انگلیسی تهیه می‌شود).

این مرکز، علاوه بر تهیه دائرةالمعارف، انتشاراتی درباره کتابخانه‌ها، کتاب و کتاب‌پژوهی و سایر مسائل علوم کتابداری در دست اجرا دارد که مهم‌ترین آنها: تاریخ کتابخانه‌های جهان و راهنمای کتابخانه‌های جهان به سه زبان فارسی، عربی و انگلیسی خواهد بود.

پژوهشهای انجام شده

این مرکز هم‌اکنون تا مرحله چهارم طرح پیش رفته است و کار در هر چهار مرحله نیز همچنان ادامه دارد. کارهایی که در این مراحل انجام پذیرفته، بدین قرار است:

الف) گنجینه تخصصی دائرةالمعارف کتابخانه‌های جهان، هم‌اکنون یکی از پربارترین و شاید بتوان ادعا نمود، بی‌نظیرترین

اطلاعات آماری، اطلاعات بیشتر این مآخذ بر پایه حدس و گمان استوار است.

به هر حال، برای جلوگیری از این امر، با ارسال این فرمها؛ تاریخچه، موجودی و دیگر اطلاعات مورد نیاز نگارش مقاله‌ها مستقیماً از خود آن کتابخانه‌ها اخذ می‌گردد؛ تا پژوهشهای انجام شده، ضمن تازگی مطالب، دقت کامل داشته باشد.

ه) پیش‌درآمد دائرةالمعارف با عنوان: درآمدی بر دائرةالمعارف کتابخانه‌های جهان، با همکاری جمعی از استادان و زیر نظر آقایان دکتر مرعی نجفی و علی رفیعی علامرودشتی، از سوی واحد انتشارات کتابخانه بزرگ حضرت آیت‌الله العظمی مرعی نجفی رحمته، در قم و به سال ۱۳۷۴ شمسی، به زبان فارسی به زیور طبع آراسته و منتشر شده است. این درآمد شامل موضوعهای گوناگونی از قبیل: سابقه دائرةالمعارف نویسی در جهان، تاریخنگاری کتابخانه‌ها، تشکیلات علمی و اداری دائرةالمعارف کتابخانه‌های بزرگ جهان، شیوه تدوین دائرةالمعارف کتابخانه‌ها، کتابخانه‌های جهان از عهد باستان تا عصر حاضر و چهار مقاله نمونه که شامل مدخلهای «کتابخانه بیت‌الحکمة بغداد»، «کتابخانه آیت‌الله العظمی مرعی نجفی رحمته»، «کتابخانه بریتانیا» و «کتابخانه پیر پونت مورگان» دائرةالمعارف می‌باشد. این درآمد به زبان انگلیسی ترجمه شده و ترجمه آن به زبان عربی، در حال انجام پذیرفتن است.

مرکز دائرةالمعارف کتابخانه‌های جهان، هم‌اکنون با مراکز داخلی و خارجی بسیاری همکاری داشته و در تماس است. همچنین صاحب‌نظران، اندیشمندان، کتابشناسان و متخصصان در امور کتابخانه‌ها در داخل و خارج از کشور، در این راه با این مرکز همکاری داشته و طرف مشاوره دایم دائرةالمعارف هستند. در خاتمه انجام شایسته این مهم را، از خداوند قادر سبحان مسئلت می‌نمایم.

کتابخانه‌های تخصصی علوم کتابداری، در ایران است. کتابها و نشریات این مرکز در زمینه علوم کتابداری، کتابخانه‌ها، رجال، ادبیات، تاریخ، جغرافیا، انساب، لغت‌نامه و دیگر مراجع کتاب پژوهی است.

ب) در این مدت، در حدود ۱۲۰ هزار شناسه، که در بردارنده بیش از پنجاه هزار کتابخانه می‌باشد، توسط شناسه‌نویسانی که تعدادشان بیش از سی نفر بوده و در قم و تهران به کار اشتغال دارند، از حدود یک هزار جلد کتاب و نشریه به زبانهای مختلف فارسی، عربی، اردو، ترکی، انگلیسی، آلمانی، فرانسوی، روسی، اسپانیولی، پرتغالی و ... استخراج شده است. در این کارت‌برگه‌ها نام کتابخانه‌ها به فارسی، شرقی یا غربی بودن کتابخانه، آدرس و نام کتابخانه به زبان اصلی، شماره تلفن، تلکس، فاکس، سال تأسیس، مؤسس، آمار، موجودی و نیز حوادث مهمی که بر آن کتابخانه رفته است، مانند: آتش‌سوزی، غارت کل کتابخانه و یا بخشی از آن، انتقال و الحاق یک کتابخانه یا بخشی از آن به کتابخانه‌های دیگر، و یا بخشی از این اطلاعات و سپس نام منبع و مآخذی که این اطلاعات از آن گرفته شده به همراه شماره صفحات آن، در انتهای این برگه‌ها، ثبت شده است.

ج) تعداد قابل توجهی از شناسه‌ها، به لحاظ داشتن نسخه‌های خطی، جداگشته و کار همچنان ادامه دارد. این برگه به صورت مجزا درون برگه‌دانهایی، به همان صورت سه مرحله‌ای الفبایی شده و نگهداری می‌شوند.

د) فرم درخواست اطلاعات به سه زبان فارسی، عربی و انگلیسی تهیه شده که این‌شاء‌الله، به زودی به آدرس کتابخانه‌های موجود داخلی و خارجی ارسال می‌شوند. این اطلاعات از این جهت حائز اهمیت است که در بیشتر مراجع موجود جهان، چنین اطلاعاتی بسیار قدیمی و ناقص است؛ به علاوه تخمین و گمان در آن اطلاعات دخالت داده شده است، به ویژه در بخش